

УДК 378.4(430)

Гаврилюк А.В.,

аспірантка кафедри теорії та історії педагогіки

Гуманітарного інституту

Київського університету імені Бориса Грінченка

РОЗВИТОК КЛАСИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ В УМОВАХ ОБ'ЄДНАНОЇ НІМЕЧЧИНИ

Стаття присвячена розвитку класичних університетів в умовах об'єднаної Німеччини. Автор розглядає історію розвитку університетської освіти об'єднаної Німеччини на прикладі класичних університетів Східної Німеччини після 1990 р., окреслює важливість об'єднання Західної та Східної Німеччини та реформування університетської освіти.

Ключові слова: класичний університет, освітня політика, освітні реформи, об'єднана Німеччина.

Університетська освіта Німеччини починаючи з першої половини XIX ст. і до сьогодні зазнала багатьох важливих змін і реформувань у своєму безперервному розвитку. Після Другої світової війни Німеччину було розділено на державному рівні на Народну Демократичну Республіку (НДР) та Федеративну Республіку Німеччини (ФРН). Цей поділ вплинув не тільки на економічні й суспільно-політичні зміни у державі, але й на освітню політику.

Новий етап розвитку вищої освіти Німеччини розпочався у 90-х роках XX ст. після падіння Берлінської стіни та об'єднання Німеччини. У процесі входження НДР до складу ФРН у 1990 р. було засновано п'ять нових федеральних земель: Берлін, Бранденбург, Саксонія-Анхальт, Саксонія, Тюрингія, Мекленбург – Передня Померанія.

Проблему розвитку університетської освіти в умовах об'єднаної Німеччини досліджували зарубіжні вчені, зокрема: О. Анвайлер, М. Аш, Г. Бертрам, Г. Бокман, Г. Бьотігер, В. Вебер, А. Вольтер, О. Гюнтер, М. Дівальд, К. Екарт, Т. Ельвайн, Г. Леман, Г. Мюлер, Г. Пайзерт, Е. Ріхтер, Г. Турнер, С. Шмербах, К. Шрьодер, П. Штайнбах, Г. Фукс, К. Фюр.

Завдання статті: окреслення розвитку класичних університетів в умовах об'єднаної Німеччини.

Процес об'єднання країни проходив поступово та сприймався по-різному на Заході та Сході Німеччини, адже культурне та соціальне життя, менталітет у НДР та ФРН не були ідентичними. Протягом 40 років НДР та ФРН мали протилежні вектори в різних сферах: політичний курс ФРН було спрямовано на демократичний, федералістичний і ринковоспроможний напрям, у той час як НДР розвивалась як соціалістична, централізована та планово-економічна країна [4, 24]. Така різновекторна політика стосувалася й освіти, особливо університетської та дослідницького ландшафту Німеччини.

Г. Бертрам досліджував трансформацію західних і східних регіонів Німеччини та зміну менталітету громадян НДР. Німецький дослідник пропонує свою періодизацію розвитку Східної Німеччини в період з 1990 р. і до сьогодні [2, 22] (див. табл. 1).

Таблиця 1

**ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ
СХІДНОЇ НІМЕЧЧИНИ З 1990 р. І ДО СЬОГОДНІ
(ЗА Г. БЕРТРАМОМ)**

Період	Трансформація регіонів Німеччини
1990–1992 рр.	Готовність німців Східної Німеччини пристосуватися та відповідати стандартам соціального життя та праці у ФРН
1993–1998 рр.	<ul style="list-style-type: none"> • розчарування з приводу повільного процесу інтеграції до досить високих стандартів Західної Німеччини; • високий рівень безробіття; • економічна криза в нових федеральних землях Східної Німеччини
1999 р. і до сьогодні	<ul style="list-style-type: none"> • стабілізація економічного розвитку в нових федеральних землях; • зростання самоповаги громадян Східної Німеччини; • схожі очікування майбутніх перспектив в обох частинах Німеччини

Розвиток університетської освіти був подібним до суспільно-політичного розвитку країни та має спільні риси з етапами роз-

витуку Західної та Східної Німеччини, показаними в *таблиці 1*. Професорсько-викладацький склад і студенти класичних університетів сподівались на покращення в економічному, політичному, соціальному та культурному розвитку Східної Німеччини та інтеграцію університетів до європейського та міжнародного простору вищої освіти [3, 3].

О. Гюнтер та С. Шмербах у спільній публікації про розвиток Гумбольдського університету Берліна зазначають, що навесні 1990 р. відбулася низка зустрічей між представниками східних і західних класичних університетів Німеччини. У результаті багатьох професорів було прийнято до професорсько-викладацького складу Гумбольдського університету Берліна [3, 4]. На той час у класичних університетах Східної Німеччини було зареєстровано близько 7 500 професорів і доцентів та близько 110 000 студентів. У результаті один професор або доцент опікувався 15 студентами, що було набагато кращим показником, ніж у Західній Німеччині, де постійно піддавались критиці «масові університети» з недостатньою кількістю викладачів і переповненими аудиторіями. У класичних університетах Східної Німеччини фіксували від 25 до 35 студентів на семінарських заняттях, тоді як у класичних університетах на заході нараховувалось більше сотні студентів під час лекційних занять та близько 60 студентів на семінарських заняттях [3, 6].

Освітньо-кваліфікаційні рівні у східних університетах Німеччини було сформовано так, щоб студенти мали можливість закінчити навчання вчасно. У класичних університетах Західної Німеччини студенти мали, можливо, більше свободи в навчанні, проте вони закінчували університет на багато років пізніше, ніж їх однолітки на сході [4, 23]. Незважаючи на позитивні елементи розвитку в класичних університетах Східної Німеччини, після 1990 р. спостерігалось різке скорочення професорсько-викладацького складу. Так, з 1989 до 1994 р. було зафіксовано скорочення з 24 500 до 13 300 посад, що відповідало 35 % [1, 120]. Таке різке скорочення кадрів не було зумовлено «ідеологічними причинами», а стало наслідком структурних потреб і вимог [1, 120].

Дослідники О. Гюнтер та С. Шмербах дійшли висновку, що було неприйнятно після об'єднання Німеччини переймати систему університетської освіти ФРН один в один, оскільки системи функціонування університетів суттєво відрізнялись одна від одної

[3, 6]. Проте в усіх університетах Східної Німеччини було вирішено залишити в пріоритеті класичний принцип В. Гумбольдта, а саме: необхідність поєднання навчання та наукових досліджень [3, 7].

Управління освітою в східних землях здійснювалось тепер за новими єдиними вимогами. Нові федеральні землі підпорядковувались Федеральній комісії з планування освіти, а Наукова рада встановлювала єдині вимоги з науки для всіх земель. Починаючи з 3 жовтня 1990 р. Рамковий закон про вищу освіту (Hochschulrahmengesetz) став єдиним для обох об'єднаних держав. Було засновано ряд нових університетів у Потсдамі, Франкфурті-на-Одері, технічні університети в Котбусі та Хемніці та понад 30 професійних вищих шкіл [3, 8]. Особливо важливими, на думку М. Аша, було відновлення класичного Ерфуртського університету (1994) та заснування Європейського університету Віадріна у Франкфурті-на-Одері (1991) [1, 121]. Метою відновлення Ерфуртського університету, заснованого у 1389 р. та закритого у 1816 р., було відродження класичних гуманітарних дисциплін. Особливістю нового класичного університету Віадріна є його спрямованість на міжнародну складову й ефективність роботи міждисциплінарних факультетів [1, 121].

У центрі трансформації класичних університетів Східної Німеччини були принцип демократії, «деідеологізації» та впровадження класичної моделі Гумбольдта про свободу в дослідженнях і навчанні. Внаслідок цих змін окремі факультети університетів Східної Німеччини були закриті (наприклад, факультет марксизму-ленінізму), або переорганізовані (наприклад, філософський, юридичний, педагогічний факультети та факультети соціальних наук і культурознавства). Деякі факультети продовжили своє функціонування без змін, серед них – інженерний, медичний та природознавства [1, 123].

Можна зробити висновок про те, що розвиток класичних університетів в умовах об'єднаної Німеччини було зумовлено численними трансформаціями та освітніми реформами. Починаючи з 1990 р. реформи, які було прийнято в п'яти нових федеральних землях, можна охарактеризувати як «консервативну модернізацію» вищої освіти [1, 123]. Така модернізація охоплювала переорганізовані класичні університети та новозасновані заклади вищої освіти у Східній Німеччині. Класичні університети Західної Німеччини пропонували свій багаторічний досвід колегам з нових федеральних земель,

але водночас не завжди переймали їх цінний досвід та позитивні результати роботи.

Ретельне вивчення й аналіз педагогічного досвіду Німеччини, ефективних реформ і реорганізацій уможлиблює запозичення напрацювань у цій царині з метою модернізації вітчизняної системи вищої освіти. Європейський досвід допоможе нам збагатити свою національну систему освіти та інтегруватися до міжнародного європейського простору вищої освіти.

Джерела

1. Asch, Mitchell G. «Die Universitäten im deutschen Vereinigungsprozeß – «Erneuerung oder Krisenimport»?», in: Ash, Mitchell G. (Hrsg.): *Mythos Humboldt. Vergangenheit und Zukunft der deutschen Universitäten*, Wien, Köln, Weimar: Böhlau Verlag, 1999, 105–135.
2. Bertram, Hans (Hrsg.). *Regionen im Vergleich. Gesellschaftlicher Wandel in Ostdeutschland*. Opladen, 1997, 200–220.
3. Günther, Oliver; Schmerbach, Sibylle. «Deutsche Universitäten im Umbruch – 20 Jahre nach der Wende: Humboldt-Universität zu Berlin» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.google.de/GuentherSchmerbach20JahreMauerfall.pdf
4. Peisert, Hansgert; Framheim, Gerhild. *Das Hochschulsystem in Deutschland*. Bonn: Bundesministerium für Bildung und Wissenschaft, 1973.

Статья посвящена развитию классических университетов в условиях объединенной Германии. Автор рассматривает историю развития университетского образования объединенной Германии на примере классических университетов Восточной Германии после 1990 г., очерчивает важность объединения Западной и Восточной Германии и реформирования университетского образования.

Ключевые слова: классический университет, образовательная политика, реформы образования, объединенная Германия.

The article is devoted to the development of classical universities in the conditions of the reunificated Germany. The author examines the history of the development of university education in reunificated Germany on the example of classical universities of East Germany after 1990, outlines the importance of reunification of Western and Eastern Germany and also the importance of changes in the educational policy.

Key words: classical university, educational policy, educational reforms, reunificated Germany.